

Het Nieuw Evangelie 1875
 bls 159-174

dubbel vas 3 A. 4''

XI.

„MET ELKE OVERTUIGING KAN VROOMHEID
 SAMENGAAN.”

door J. H. Geuning J^e

Ieder kent beminlijke, uitnemende menschen, die niet in den Christus naar de Heilige Schriften gelooven. Belijden wij, Hem te eeren als den eengeboren Zoon Gods, het vleeschgeworden Woord, den Heiland, in wiens bloed wij hebben de vergeving onzer zonden, zoo schelden zij niet op dit ons geloof, noch trachten het ons te ontnemen. „Uwe oprechtheid betwijfelen wij niet,” zeggen zij dan. „Door allerlei werkingen rondom en in u, zijt gij nu eenmaal zoo geworden als uw standpunt het uitdrukt. Dat wezenlijke vroomheid met deze uwe meeningen kan samengaan, weten wij, Gode zij dank, en het is ons een heerlijk bewijs voor de éénheid des levens, waarin wij elkander verstaan en liefhebben, ook al gaan onze richtingen wijd uit elkander. Op het leven komt het immers aan, niet op de leer. De leerverschillen mogen voor de wetenschap groot belang hebben, voor de praktijk der liefde toch gelukkig niet. Wat nu ons betreft, wij gelooven in een hemelschen Vader, die barmhartig en genadig voor ons zondaren is. Jezus eeren wij als een grooten profect, die ons tot Hem den weg wees en daarop voorging, zooals geen ander; al is hij voor ons dan ook de Godmensch niet, die hij voor u is, en al verbiedt ons de kennis, die wij hebben van den samenhang der natuur, aan zijne opstanding of aan eenig ander wonder te gelooven.” Na dit gezegd te

hebben, gaan de menschen, die wij bedoelen, hun gang. Een zeer eerbiedwaardigen gang. In hun leven is liefde tot den naaste, hulpvaardigheid, krachtige bestrijding van het onzedelijke en gemeene, moed om verongelijking ter wille der waarheid te dragen, voortdurende inspanning, om op elk gebied die waarheid te onderzoeken, nederigheid en eenvoud. En als zij op hun sterfbed liggen, meen dan niet, dat ze beschaamd worden. Met stil verheven berusting dragen zij de pijnen, geduld en moed is er, om de weenende betrekkingen te troosten, ijver, om tot het laatste toe liefde te betrachten; en zoo gaan zij, erkennende, dat ze wel gezondigd hebben, maar in biddend vertraouwen op Gods oneindige barmhartigheid, de eeuwige toekomst in.

Met opzet hebben wij uit de talrijke klasse van menschen, die zoo denken en belijden, de besten ons voorgesteld. Wij kennen er, die zoo zijn, als wij teekenden. Wij kennen er ook velen, ja, de meesten, die aldus *spreken*, maar inderdaad anders *leven*. Doch als men iemand bestrijdt, eischt de eerlijkheid dat men hem in zijn besten vorm, in de edelste uitvoering van zijn beginsel neme.

Want ja, wij *bestrijden* deze wijze van leven en denken »Van denken?» valt men ons in de rede. „Ach, wij hebben u juist gezegd, dat met *elke* denkwijze dit leven, door ons bedoeld en als het hoogste geschat, kan samengaan. Denken, ach! wat geeft het op bovenzinnlijk gebied? Wie onzer, aan uwe of aan onze zijde, heeft de waarheid, mag er aanspraak op maken haar te kennen? Hebt gij niet van Lessing gehoord, hoe hij sprak: »Zoo de eeuwige Vader mij in zijne rechterhand de waarheid toonde, en in zijn linkerhand het *streven* naar de waarheid, hoewel met de voorwaarde, dat ik eeuwig dwalen zou — ik zou zeggen. Vader, geef mij de linkerhand: de waarheid is toch slechts voor U alléén!”

Straks andwoorden wij op dit woord van Lessing, dat wij verwerpen. Nu slechts voorloopig een ander woord van denzelfden grooten geest, een woord dat wij van harte be-

amen. Lessing zegt: „Men kan degenen die altijd roepen, dat zij slechts praktische menschen zijn, die zich met philosophie niet ophouden, op geene betere wijze weerleggen, dan wanneer men hun de philosophische onderstellingen toont, die, zonder dat zij het weten, voor deze hunne praktische houding tot grondslag dienen.” Gij, die geen dogmen wilt, gij zelf hebt, even goed als wij, uwe dogmen, die daarom niet minder krachtig invloed oefenen, omdat zij diep onder den grond, voor uzelf verborgen liggen. Gij hebt *ook* uwe dogmen, slechts hebt gij *andere* dan wij: en wij hebben te onderzoeken welke van beide de beste zijn.

Gij zegt: de wetenschap dwingt u, geen wonderen aan te nemen. Gij hebt dus *of* zelfstandig de wetenschap beoefend: en in dat geval hebt gij een weldoordachte levensbeschouwing, die op het gebied des geloofs het *dogma* vormt, dat wonderen onaannemelijk zijn. *Of* gij acht dat zij, die dit zeggen, de meest betrouwbare gidsen voor u zijn, daar gij zelf geen geleerde heeten moogt. In *dit* geval, waarom kiest gij *hen* tot leidsheden, terwijl gij toch wel weet, dat aan de andere zijde, welke gij verwerpt, eveneens mannen staan van zeer groote geleerdheid en diepdoordachte wetenschap? Wees eerlijk, en erken dat die voorkeur bij u op eene bepaalde sympathie steunt, op zekere neiging van uwen geest, die de grond is eener geheele levensbeschouwing met zeer bepaalde dogmen, hoe nevelachtig ook de vorm zij, waaronder deze aanvankelijk optreden. Of meent gij dat uwe wetenschappelijke zegslieden, op wier oordeel gij vertrouwt, van zulke sympathiën vrij zijn? Acht gij b. v. hen, die de echtheid der Nieuw-Testamentische Schriften in hoofdzaak vasthouden, door dogmatische vooroordeelen en sympathiën bevangen, en daarentegen hun tegenstanders op het gebied der kritiek van deze feilen vrij? Hoor een der uitstekendste voorvechters der bekende „Tübinger School”, in een pas verschenen geschrift, van zijn eigen partij spreken ¹⁾: „Aan de kritische

¹⁾ Dr. Adolf Hilgenfeld, Einleitung in das N. T. Leipz., 1875, blz. 6 der Voorrede.

zijde heeft zich eene richting ontwikkeld, die den minstbiëdende zonder bedenken bijval schenkt, en iedere bestrijding van welbetuigde overleveringen, gelijk b. v. die omtrent Johannes als den Apostel van Klein-Azië, met den uitroep: „Al weêr eene bres in de traditie geschoten!” toejuicht. Dat zulk een ijver voor de ontkenning aan het kritisch onderzoek geen nut kan doen, meen ik ook door dit mijn werk aangetoond te hebben.”

De woorden van dezen geleerde zijn kenmerkend. IJver voor de ontkenning, weërzin tegen de overlevering is de richting, die hij opmerkt. De eigen richting, die hij volgt, staat onder den invloed van dien ijver en dien weërzin, maar hij berispt alleen den al te rassen voortgang zijner geestverwanten op dit spoor. Op lateren leeftijd toch wordt men, zoo men zich niet energiek bekeert, doorgaans min of meer conservatief. Maar zien wij nader de verkeerdheid aan, welke hij gispt. Dien ijver voor de ontkenning, dien weërzin tegen de overlevering kan men als grondtrek zien heerschen op schier elk gebied van werkzaamheid in onze dagen. Niet het minst b. v. in de *opvoeding*. Er is namelijk overal een „hartstocht voor de werkelijkheid,” *zoo ver men haar wil laten gelden*. Men wil de feiten erkennen, men noemt zich empirisch, op ervaring en niet op ijdele bespiegeling bouwende. Maar men gaat daarbij uit van de kolossale onderstelling dat de werkelijke toestand, zoowel van ons oog, dat waarneemt, als van de wereld, die waargenomen wordt, een reëele, ongestoorde, normale toestand is. M. a. w. men loochent den *val*, en dus de *hoogere wereld*, niet als poëtisch ideaal, maar als grond, regel, bezieling van *deze* werkelijkheid, in welke wij leven. Ook dit heeft iets van het matte conservatisme, dat wij zoo even noemden. De vorige eeuw had als het ware een overspannen jongelings-idealiteit. Onstuimig drong de geest voorwaarts, wentelde alles om, deinsde voor geen stoute sprongen noch voor krachtige grepen in de werkelijkheid terug. Maar welk is het lot van dergelijke idealiteit? Wanneer een jongeling,

in schoone idealen dweepende, later zijn hart aan den Heer geeft, dan worden al zijn vroegere idealen niet weggeworpen, maar in hooger en vorm bevestigd, gereinigd, vervuld. Maar als hij *niet* den grooten stap des geloofs in Christus doet, dan geeft hij naderhand, in naam der „levenservaring, die hem wijzer gemaakt heeft,” al deze „dweeperijen” op, en zegt dat de werkelijkheid, waarin wij leven, ze moge dan somber en moeielijk zijn, toch evenwel de eenige voor ons bereikbare is. Dit conservatisme, (dat overigens kan samengaan met het krachtvolste, levendigste streven naar 'tgeen men bereikbaar acht) — is dan ook in wetenschap en leven een kenmerk van onzen tijd ¹⁾. De „ervaring,” welke men zoo hoog verheft, is daarbij echter slechts een *halve, verminkte* ervaring, omdat het hoogste voorwerp der geestelijke ervaring, de *volstrekte* tegenstelling tusschen goed en kwaad, tot een bloot gradueel verschil herleid wordt, en het feit dus niet verklaard, maar geloochend. — Men wil geen kritiek dulden op het *oog*, dat de waarneming doet; namelijk geen hoogere kritiek dan die des verstands. Men erkent niet dat wij *gevallen* zijn, en daarom de dingen slechts oppervlakkig beschouwen, zoolang wij ze niet *in God* zien. Wij zien ze buiten God, d. i. met het verstand, niet met de Rede of het Geloof. En dan is er, hoezeer men ook beweert zich aan de bestaande werkelijkheid te onderwerpen, geen breidel tegen de geheime begeerte des zondigen menschen, om integendeel deze bestaande wereld *aan zich* te

¹⁾ Wil men een bevattelijk voorbeeld? Zie en overdenk de platen van den genialen teekenaar Alexander V. H. Ze zijn alle van twee gedachten beziend, die bij nader aanzien er slechts ééne zijn. Eerst komt de hoogvliegende idealiteit, de aantreklijke poëzy der jongelingsjaren. Maar omdat deze niet gelouterd, geheiligd, op den rechten grondslag (Jesaja 40 vs. 30, 31 aangegeven) gesteld wordt, zoo gaat zij naderhand onder wanhopige ontoovering te gronde. De werkelijkheid blijkt dan — om een beeld dezer platen over te nemen — een steenen beeld te zijn, tegen hetwelk een jongeling, die uit de verte zijn ideaal in heerlijke geestdrift was tegemoet gegaan, nu weenend zijne lier te pletter werpt.

onderwerpen. Men ziet en ervaart dan in haar, wat men *wil* zien en ervaren, hoezeer men oprechtelijk denkt, haar onpartijdig te beschouwen. „Wat zal men zeggen?” (aldus erkent het een geleerde van deze richting)¹⁾. „Wij maken de dingen wat zij ons toeschijnen te zijn, door de oogen waarmede wij ze bezien.” Ja, „*wij*” doen dat: namelijk de mensch, zoolang hij nog weigert den God te erkennen die zich persoonlijk openbaart, en dus in de dingen der wereld een „schepping” te zien. Het geloof in den Schepper alleen maakt ons de werkelijkheid heilig, want het toont ons haar door een geestelijken achtergrond, het scheppend Woord, gedragen. Dan is er eerbied voor de overlevering, omdat in haar de ordinantie Gods, de historisch zich uitdrukkende wil des Scheppers, kenbaar wordt. Maar erkent het oog dat waarneemt, den Schepper *niet*, dan is er onvermijdelijk eene neiging om bij allen ernst, waarmede men het overige der wereld, zocals zij bestaat, waarnemen wil, echter aan *die overlevering*, als een knellenden band, te ontkomen. Dan ontstaat die „ijver voor de ontkenning,” die „weezin tegen de overlevering,” welke wij den Tübingschen geleerde hoorden wraken. Wel te verstaan, een ijver voor de ontkenning, geenszins van *alles*, maar alleen voor de feiten der hoogere orde (wonderen en zedelijke eischen) die het naturalistische stelsel zouden omverwerpen. Een weezin tegen de overlevering, geenszins tegen *elke*, allerminst tegen die van den tijdgeest, doorgaans „de vooruitgang onzer dagen” genoemd: maar alleen tegen de verheven religieuze overleveringen, welke het krachtvol leven der volkeren ten allen tijde tegenover de kamergeleerden handhaafde. Dan erkent men geen hoogste beginselen als de vaste, eeuwige grondslagen, naar welke alles van God geordend is, en door ons dus behoort in die orde gehouden te worden. Dan moet, omdat men de hoogste ervaring prijs gegeven heeft, nu uit de lagere

¹⁾ Prof. L. W. E. Rauwenhoff, in eene Voorlezing over John Stuart Mill, pag. 26.

ervaring, (welke men eenvoudig „de ervaring” noemt) worden opgemaakt wat goed en kwaad is: de meerderheid der stemmen, het ruimste getal der waarnemingen, beslist. En dan wordt de hoogere wereld, God en alles wat omtrent God zal kunnen gezegd worden, ons een afgetrokken iets, op een voor het denken onbereikbare hoogte zwevende. Men wil van geen *bepaalde* overtuigingen op dit gebied meer weten. Zoo komt men tot de stelling, die wij in den aanvang door achtbare stemmen hoorden uitspreken: „Met elke overtuiging kan vroomheid samengaan.” Die stelling is, bij alle geleerdheid harer voorstanders, toch niets dan een statige mantel waaronder men zelfgekozen onkunde bedekt. Men doet op godsdienstig terrein hetzelfde wat een krijgsman zou doen, die *of* de krijgswetenschap geheel verzuimd had, *of* door verkeerd uitgangspunt in haar tot verwarring geraakt was, en nu riep: weg met al die armzalige tactiek, slechts dapperheid, dapperheid is noodig! De menigte juicht zijn warme uitroepingen toe, maar de ervaren aanvoerder haalt de schouders op.

Wij zien dus den oorsprong dezer stelling thands duidelijk in. Die haar aanhangen noemen zich onvooringenomen, onpartijdig, door geen vooroordeel beheerscht. Maar het is duidelijk dat zij, reeds zeiden wij het, van een kolossale onderstelling uitgaan, namelijk van die der normale werkelijkheid dezer bestaande wereld en van het oog, dat die wereld ziet. En die onderstelling rust niet op wetenschap, maar op het niet-erkennen van God *als Schepper*. Wel zijn er velen die God als Schepper zeggen te erkennen, en evenwel die onderstelling deelen, maar dit is uit traagheid van nadenken, waardoor men dingen met elkaar vereenigt, die niet wettig samen te voegen zijn. Wie grondig nadenkt moet inzien dat het ontkennen der mogelijkheid van bepaalde kennis, dus der wenschelijkheid van bepaalde overtuigingen omtrent God en goddelijke dingen, voortkomt uit het niet *inderdaad* erkennen van den Schepper. Dat er geen dogma mag zijn, is dus zeer stellig een *bepaald dogma*:

gelijk het dan ook in onze dagen veelvuldig blijkt eene heerschende geloofsmeening te zijn, die met kracht de kettters, de bijbelgeloovigen, vervolgt. Lessing spreekt waarheid in het tweede woord, dat wij van hem aanhaalden.

Er zijn velen, die het dogma: „Met elke overtuiging kan vroomheid samengaan,” aanhangen, terwijl zij zeggen, Christenen, ja, hooger ontwikkelde Christenen te zijn. En daar zij den Bijbel als het boek van den godsdienst hoog stellen, beweerden zij gaarne, dat de Bijbel zelf deze stelling predikt Sprak niet Petrus in het huis van Cornelius de heerlijke waarheid uit, dat God geen aannemer des persoons is, maar in allen volke, die Hem vreest en gerechtigheid werkt, Hem aangenaam is? Ja, leert niet de wet, door Jezus beaamd, uitdrukkelijk dat God lief te hebben met alle krachten en den naaste als onszelven, het eigenlijke wezen des geestelijken levens is?

Wij antwoorden: voorzeker sprak Petrus te Caesarea aldus. (Hand. 10.) Maar dit: „Gode aangenaam zijn,” beteekent het, dat de mensch dus zoo kan blijven als hij is, indien hij slechts aan de voorwaarde voldoet van „God te vreezen en gerechtigheid te werken?” Neen; want dan ware immers de geheele geschiedenis, hier verhaald, de geheele samenkomst van Petrus met Cornelius en de zijnen overtollig? En Petrus, de aangehaalde woorden sprekende, toont uit het volgende, wat hij zegt, met dit woord „Gode aangenaam” te bedoelen: „geschikt om nu verder te hooren van Jezus en het heil, dat in Hem is.”

Wat aangaat het gezegde, dat „God lief te hebben met alle krachten en den naaste als onszelven”, de hoofdzaak des gebods is, Jezus wil zeer stellig niet, dat wij ons daarmede zullen vergenoegen. Hij zegt (Luk 10, 25—28), dat *wie deze dingen doet*, zal leven. Maar *niemand doet ze*. Immers door, gelijk veelal geschiedt, voor het gebod Gods van „God lief te hebben met *geheel* ons hart, *geheel* ons verstand, *geheel* onze ziel en *alle* krachten,” in de plaats te stellen: „*Zoo veel wij* met ons tegenwoordig hart, verstand,

ziel en krachten *vermogen*," snijdt men aan dit gebod de hartader af, welke juist in dit absolute, dit „geheel" bestaat, omdat het een gebod van den heiligen God is, die niets onvolledigs dulden kan. Dat is dus, men ontkent en vernietigt het. Juist dit gebod predikt derhalve zoo sterk als mogelijk is, de noodzakelijkheid eener *verlossing*, gelijk ze ons in Jezus Christus gegeven werd.

Wij noemden slechts enkele Bijbelwoorden. Maar hetzij men meer dergelijke te berde bringe, hetzij men zich op den geest des Geheels ¹⁾ beroepe, het dogma der dogmenloosheid zoekt men in de Heilige Schriften te vergeefs.

Maar wat hebben we dan ten slotte over deze meening te oordeelen? Is zij volstrekt verwerpeijk, hoe dan de instemming te verklaren, haar door zoovele uitnemende menschen gegeven? Gewis, deze instemming wijst op een bestanddeel van waarheid, waaraan zij haar levenskracht ontleent. Wij kunnen zelfs verder gaan, en zeggen, dat deze stelling *geheel waar* is, zoodra men slechts, (wat hare aanhangers gewoonlijk verzuimen), tusschen *vroomheid* en *geloof* behoorlijk onderscheid maakt.

Vroomheid is een gevoel, eene behoefte, die geen bepaald voorwerp heeft. Geloof daarentegen heeft een bepaald voorwerp, den levenden God. Vroomheid is het besef der behoefte, geloof de ervaring van haar vervuld zijn. De dorstige is de vrome, de gelaafde is de geloovige.

Vroomheid is in 't algemeen het besef van een dieperen grond in de dingen, de innigheid van een leven dat, het Al-leven gevoelende, de oogen eerbiedig opslaat en zich stil, zonder bepaalde gedachten, aan oprijzende voorgevoelens overgeeft. Zij is een *natuurlijke* trek der geschapen dingen naar hun oorsprong, en behoeft zelfs niet met rede, met bepaalde denkkraft samen te gaan. De idioot, naar van

¹⁾ Talentvol, heerlijke waarheden in verkeerd verband stellende, en met zooveel kracht als ooit ter verdediging van een onware stelling kan aangewend worden, is dit gedaan door Matthew Arnold, in een geschrift over Paulus' theologie, en vooral in „Literature and Dogma", 1873.

Koetsveld's leerrijke opmerkingen, is dikwerf vroom, en het is diepzinnigheid, geen woordenspel, als Heinrich Heine in zijne wegslepemde poëzy van de „vrome gazellen” aan de boorden van den Ganges zingt, terwijl ieder gevoelt, dat er van „geloovige gazellen” geen sprake zijn kan.

Vroomheid dus kan wel degelijk met elke overtuiging samengaan: ja, met zulke, die in den grond allen godsdienst onmogelijk maken. Spinoza, die in een voorbeeldig leven zijn God boven alles heeft liefgehad, was een innig vrome atheïst, naar wettige gevolgtrekking uit zijne leer.

Maar nu komt de groote vraag: hebben wij aan vroomheid genoeg? Het antwoord is: neen, want aan *dorst* hebben wij niet genoeg. Zeifs zeer verhoogd, leidt hij toch slechts tot versmaching. Alleen *lafenis* kan ons helpen. *Geloof* is ons noodig.

Zal vroomheid, voortgezet en verhoogd, ontwikkeld en steeds vermeerderd, ons tot God brengen? Het antwoord op die vraag is tweeledig. Gedeeltelijk *is* vroomheid reeds *werkelijk* gemeenschap met God: gedeeltelijk zal zij ons *nooit* tot God kunnen brengen.

Zij *is* voor een deel reeds werkelijk gemeenschap met God. Jezus Christus, het Voorwerp des geloofs, doet niets anders in ons, dan de ware natuurlijkheid herstellen, die door de zonde te loor ging. Nu is in den eeuwigen Zoon de wereld geground, de mensch uitverkoren. Dus heeft ieder mensch, zoolang hij de menscheijkheid niet geheel heeft uitgeschud, nog iets van Christus in zich. Dat is de diepe waarheid (om het ergerlijk misbruik, dat van haar gemaakt wordt, niet te miskennen) de waarheid van het „onbewust Christendom” in zoovele kinderen dezer eeuw, die den Christus verloochenen en Hem toch toebehooren: tot wie Hij in bijzonderen zin schijnt gekomen te zijn, „niet om door hen gediend te worden, maar om hen te dienen”; en voor wie de hemelsche Bruidegom in de oneindige lankmoedigheid zijner voorbede zou kunnen vragen, wat Corneille's Polyeucte voor zijne nog heidensche Pauline smeekt:

Seigneur, de vos bontés il faut que je l'obtienne;
Elle a trop de vertus pour n'être pas chrétienne.

Maar of iemand al of niet zóó gesteld is, dit behoort tot de mysteriën, alleen den Hartekenner geopend en duidelijk. Wij voor ons, die tot de binnenste diepte niet doordringen, zijn gehouden aan het *tweede*, dat wij opmerkten, namelijk dat de vroomheid ons nooit tot God zal kunnen brengen.

Vroomheid is behoefte aan gemeenschap met God. Deze behoefte kan zelve nooit haar bevrediging aanbrengen; want orze gevallen natuur, ons vleesch, kan zij niet overwinnen. En het bedenken, het streven des vleesches is vijandschap tegen God. Dit zegt Paulus, die uit eigen ervaring weet, wat het zegt, *oprechtelijk* te hebben getracht om door vroomheid tot God te komen. Hij doet deze harde uitspraak ook niet in zekere overdrijvende warmte van gevoel of rhetorische opwinding. Neen, hij geeft zeer grondig de reden op, wáárom het bedenken des vleesches vijandschap tegen God is. Namelijk omdat „het vleesch zich der wet Gods niet onderwerpt, aangezien het dit niet *kan*.” Laat ons dit duidelijk maken.

De wet Gods is in 't vleesch verschenen, duidelijk in al haar reinheid en diepte getoond, in het leven van Jezus Christus. Nu zegt gij, mijn broeder! dat gij Jezus navolgt, dat zijn heilig voorbeeld u het hoogste is.

Hoe vele jaren volgt gij Hem reeds? Van den stralenkrans der Godheid en der wonderen voor u ontdaan, menschelijk bereikbaar en heerlijk — hoe langen tijd is Hij uw voorbeeld? Zijt gij in dien tijd beter geworden? Hebt gij rust bij die navolging?

Op die vraag zijn twee antwoorden.

Of gij zegt: ik volg Hem langer of korter tijd, en ben daarbij wel te vreden. Ik ben nog op verre na niet volmaakt, maar ik hoop er toch al meer en meer toe te naderen op Jezus' voetspoor.

Als gij dit zegt, zijt gij een der duizenden, die te opper-

vlakkelig zijn, om tot de diepte van hun eigen binnenste, tot de hoogte van Gods eischen, te komen.

Of gij zijt *niet* voldaan. Gij erkent het ideaal in zijn majesteit, gij acht het niet voldoende dat de mensch „zooveel mogelijk”, maar slechts, dat hij *geheel*, met *al* zijn krachten, met zijn gansche wezen, gelijk wij boven zagen, tot God kome en Hem liefhebbe. Nu als gij, gelijk men uit twee of drie termen van een reeks haar volgende termen tot in alle verte kan bepalen, uit uw leven, zooals het tot nog toe was, uwe toekomst berekent, dan erkent gij en ziet in, dat gij op deze wijze *niet* tot God komt. Want Jezus' heiligheid is wel aanvankelijk troostend en aantrekkelijk; maar wie haar van nabij tracht na te volgen, dien werpt zij ter aarde en verplettert hem; want er openbaart zich dan meer en meer een diepe kloof tusschen haar en tusschen onze onreinheid. Daarom zijn onder hen, die Jezus op deze wijze navolgen, de oppervlakkige geesten vroolijk en welgemoed, en houden het jaren en jaren, ja hun gansche leven daarbij uit, zonder ooit wanhopig te worden. Maar de diepere geesten komen, vroeger of later, tot vertwijfeling.

Jezus scherpt en reinigt uw geweten, brengt het weêr tot vol spraakvermogen. Dan leert het geweten u Gods gerechtigheid en ook Gods liefde kennen, *maar niet de verbinding tusschen die beide*. Om Gods liefde hoopt gij op Hem: maar om zijn gerechtigheid voelt gij u van Hem verwijderd. Gij zijt onbevredigd, rampzalig.

Wat moet er dan geschieden?

Gij moet Gods *gerechtigheid* dieper leeren erkennen, namelijk als *heiligheid*, die niets dan het volstrekt volmaakte vóór zich dulden kan. En gij moet Gods *liefde* dieper leeren erkennen, namelijk, die u niet alleen dit flauw en aanvankelijk geestelijk leven (van de tijdelijke weldaden spreken wij niet eens hier) — die u niet alleen dit, maar een *volkomen heilig*, volmaakt leven schenken wil.

Als gij zoo ver komt, ziet gij in, dat het zonder *geloof*

onmogelijk is, Gode te behagen. Geloof nu is niet slechts, als vroomheid, *streven naar* gemeenschap met God, waarbij dus al wat gedaan wordt, nog niet in Gods gemeenschap gereinigd werd, en derhalve vruchteloos blijft: maar geloof is *werkelijke* gemeenschap met God, doordat Hij zelf tot u afdaalt. Ja, Hij zelf, want *gij* komt met al uw streven in eeuwigheid niet tot Hem. Het bedenken uws vleesches, uwer natuur, gelijk zij is, is vijandschap tegen God. Namelijk zij voelt hare onmacht, en dat het noodzakelijk voor haar is, zich op genade over te geven, zich geheel te verzaken. En dit doet zij uit zichzelf niet, want zij voelt, dat dit de *dood* is, de dood des natuurlijke levens. Om zelsbehoud dus deinst zij van den levenden God terug, en wil Hem niet, haat Hem, en *kan* niet anders. Als *gij* zegt: ik heb God lief, dan is die God dien *gij* liefhebt, een God van uw eigen maaksel, want den *Waarachtige* haat *gij* uit instinct van zelsbehoud: immers „geen mensch zal zijn aangezicht zien en leven.”

Als *gij dit* inziet, dan zijt *gij* tot de prediking van *het kruis van Christus* voorbereid.

Het kruis van Christus, naar de Schriften, het zoenoffer van Golgotha, ziedaar uwe redding. *Gij* ziet het niet in, *gij* ontkleedt dat kruis, totdat het een martelaarsdood zij, een verheven voorbeeld, niets meer — zoolang *gij* uwe diepste behoefte niet kent. Het kruis, de prediking van het kruis, wekt die behoefte bij kinderlijke oprechte naturen, en vervult haar dan tevens. Of wel, zoo het hart reeds door die behoefte beangst, verbrijzeld werd, valt die verkondiging daarop als genezende balsem. *Gij* denkt dan niet meer aan de oude beschuldiging van „dogmatisme”, want *gij voelt* het leven, het Leven Gods, dat in den vorm der eeuwige Liefde tot u komt: de liefde Gods wordt in uw hart uitgestort door den Heiligen Geest. *Gij* leeft in waarheid, dat is: *gij aanbidt*.

Mijn geest — zegt Vilmo in de schoone tragedie van A. S. C. Wallis — mijn geest leeft in toekomstige dagen,

betere dan deze, waarin men elkander om geloofsverschil vervolgt. In dagen der liefde en des vredes,

Wo die Anbetung selbst, und nicht die Art
Des Betens alle Herzen fromm vereint.

Ja juist, edele dichteres! Niets anders willen *wij*, wanneer wij zeggen, dat niet een orbepaalde vroomheid, maar het geloof in Jezus als den Christus naar de Schriften, ons heil is. De aanbidding *zelve*, niet het *streven* slechts naar de aanbidding. Dat is dus, de indaling van den levenden God *zelven*, want anders, wij zagen het, blijft het slechts bij het *streven* naar zijn gemeenschap: alleen door zijn *werkelijke* indaling wordt die gemeenschap een *werkelijkheid*. En buiten die werkelijke gemeenschap is er nog slechts een *streven* naar aanbidding, niet zij *zelve*. Is echter ééns aanbidding *zelve* dáár, gewis wordt dan tusschen hen, die het over de *wijze* niet geheel met elkander kunnen ééns worden, niet getwist.

Want dan is hun allen ééne ervaring gemeen: de ervaring des *hooger* levens uit God. De zekerheid, dat er een Heilige Geest is, en dat Hij ons, die gelooven, geschonken werd. De Heilige Geest is het eigen persoonlijk leven Gods in den mensch, in dat gedeelte der menschheid hetwelk daardoor ten volle zich haars zelfs bewust, ten volle mensch geworden is. Want de christelijke gemeente is het zelfbewustzijn der menschheid.

Laat ons hier niet met woorden spelen. Gij, mijn broeder, die meent, dat alle bepaalde overtuiging „theologie” is, of dogmatisme”, gelijk gij gaarne zegt: die u daarom liefst houdt bij de verklaring, dat met elke overtuiging vroomheid kan samengaan, gij neemt echter, uit een heimelijk besef van behoefte, gaarne voor uwe *vroomheid* de woorden over, die het eigendom des *geloofs* zijn. Gij spreekt óók van geloof, van wedergeboorte, van kinderen Gods, en zoo ook van den Heiligen Geest. Altemaal uitdrukkingen die ontleend zijn aan het terrein des *geloofs*, waar de klove tusschen goed en

kwaad erkend wordt: maar die geen zin hebben op het terrein eener *vroomheid*, die deze tegenstellingen tot een bloot gradueel verschil herleidt. Onder den Heiligen Geest verstaat gij de inwoning Gods in den mensch in zulk een zin, dat het een en het al der Godheid, het volle begrip van het God-zijn hierdoor aangeduid wordt. Maar dan heeft het geen zin, van *Heiligen* Geest te spreken, daar diezelfde Geest, hetzelfde Al-leven, overal is en zich slechts hier in lagere, dáár in hooger grad openbaart. Daarentegen heeft de gemeente van Christus, den Heiligen Geest noemende, hierdoor ten allen tijde aangeduid het onderscheid tusschen het natuurlijk, kreatuurlijk levensbeginsel, en tusschen het geestelijke. Een onderscheid dat zich hierin openbaart, dat bij hen die het geestelijk levensbeginsel kennen, eene algeheele omwenteling, eene *wedergeboorte* heeft plaats gehad en steeds voortgaat. Namelijk daar het geloof in den Schepper en zijne wet hen, op de beschreven wijze, tot het kruis *der verzoening* gebracht heeft, is hun natuurlijk leven, en dat der geheele wereld, voor hen ten dood verwezen en ondergegaan. Zij hebben de ervaring gemaakt, welke de Schrift het sterven en opstaan, het medegekruisigd en medeverheerlijkt worden met Christus noemt. Eene ervaring die hun, die niet langs dezen weg tot dat kruis kómen, ten allen tijde slechts onverstaanbare, bodemlooze mystiek schijnen kan. Zij zijn, op de wijze die wij aangeduid hebben, door den Vader tot den Zoon, en door den Zoon tot den Heiligen Geest gekomen, en erkennen in deze laatste ervaring slechts de voltooiing der eerste, door middel van de tweede. Deze eenheid huns levens drukken zij uit, door te zeggen dat zij in den D ieënigen God gelooven. Gij kunt niet anders dan hierin een dogma zien, uit verkeerde Schriftverklaring, ongezonde wijsbegeerte en hangen aan onhoorbare overleveringen gemengd. Doch zij verklaren naar waarheid, dat deze dingen (niet de gebrekkige *woorden*, waarmede zij ze uitdrukken, maar *deze dingen zelve*), het leven huns levens zijn.

En nu ten slotte nog uw woord, groote Lessing, uw woord, dat wij op onze eerste bladzijde noemden: „Zoo de eeuwige Vader mij de keus gaf tusschen de *waarheid* en het *streven* naar de waarheid, al moest ik eeuwig daarbij dwalen, ik koos het laatste.”

Dit uw woord verwerpen wij in den naam van God en, van den mensch, zooals ons beide in Christus bekend zijn geworden.

Want een verlaging van den mensch is het, zijne natuur alzóó te beschrijven, alsof de waarheid zelve hem te hoog ware, alsof de Beelddrager Gods niet te adelijk ware voor een bestaan van eeuwige behoefte zonder vervulling.

En een verlaging van God is het, van Hem te denken dat Hij iets minder ware dan de eeuwige Liefde *zelve*, de volkomen Liefde, die deze behoefte des menschen vervullen wil en kan.

Door den Zoon des menschen kennen wij die behoefte en ook de onmogelijkheid dat zij buiten de werkelijke indaling Gods vervuld worde.

Door den Zoon Gods kennen wij deze indaling, en ook de onmogelijkheid om nu voortaan met iets minder dan haar, met iets minder dan de door haar gegeven wedergeboorte, tevreden te zijn.

Zoo iemand dan *dorst*, vroom is, hij zegge niet: ik heb oprechtelijk dorst, en ik zal dien dorst doen toenemen, toenemen, totdat ik daardoor gelaafd worde. Neen: maar zoo iemand vroom is, hij kome tot den Verlosser, en hij *geloove*. Zoo iemand dorst, hij kome tot Jezus Christus, en hij *drinke*.

Hallelujah! wij *weten* in Wien wij *gelooven*!

's *Hage*.

J. H. GUNNING, JR.